

Собака Джан

Майк Йогансен

I

Кожен мисливець знає, що не так трудно збити качку, коли вона летить над головою. Куди важче знайти її після того. Чому ж це так важко? Адже качка — не маленький птах, не шпилька і не копійка? А от знайти убиту качку буває куди важче, ніж копійку на тротуарі. Чого ж воно так?

Мисливець полює не на гладкому, не на рівному. Він не ходить по дорогах і не їздить човном по чистій воді. Там качок нема. Щоб зігнати качок, мисливець залазить у дуже глухі місця — у болота, такі, що ні пройти, ні пропливти; в очерета, що їм нема краю — саме небо видно над головою.

Так густо росте там трава, так трудно там ходити, що не то качку — цілого страуса не знайшов би.

До того ж качки літають найбільше ввечері та рано вранці, коли ще темно. От і знайди її, коли вона й на колір сірувата й темнувата.

Багато пропадає вбитих качок. Шкода й птиці й себе шкода... Ходиш, поки ноги носять — нема!

Отже, є такий для мисливця закон: не стріляй, коли боїшся, що не знайдеш. Стріляй тільки близько, стріляй акуратно, не будь жадібний, не псуй дичину!

Я хочу розповісти, як я вирішив купити собі собаку. Я полював качок у Білорусі побіля села Йолча, недалеко Дніпра. По той бік Дніпра починається Україна. Так качки і літали з України в Білорусь і назад.

Надвечір почув я постріли за Дніпром. То приїхали чернігівці і пішли по болотах. Бачу, знялись цілі хмари качок і полетіли над Дніпром. Тут, думаю, доведеться й мені полювати.

Тільки не дуже мені пощастило. Далеко від мене пролетіли качки (— далеко не стріляй! —). Тільки пара крижнів пролетіла наді мною (— стріляй акуратно! —). Я вистрелив і одного збив.

Почав я його шукати на совість (— не псуй дичини! —). Шукав, шукав, аж сонце зайшло — не знайшов. Такого там було верболозу, такої трави, що сам ледве вибрався. А крижня не знайшов.

Засумував я і подався до села ночувати. Коли чую, щось свистить угорі — ті-ті-ті-ті! Знаю я, то свистять крила крижнів. Націлівся й вистрелив — хоч ледве видно було їх — як тіні на небі.

Тільки й управився побачити, що один крижень наче спинився в небі, тоді полетів геть нижче, нижче, аж зовсім спустився над верболози. Тут я вже зовсім засмутився. Навіщо я стріляв його? Той перший крижень упав коло мене, ясного дня і то пропав. А цей десь полетів падати далеко, а вже поночі. Тільки попсував птицю.

Але робити нічого. Є закон — убив, то шукай, щоб задурно не пропало качине

життя. Пішов шукати. Ноги гудуть, нічого не видно, верболози як море, але йду — було б не стріляти!

Перейшов верболозом ступнів сто. І під ноги не дивлюся. Десь далі упав крижень. А хоч би й подивився, то нічого не побачив би — ніг своїх не бачу. Темно.

Вийшов з верболозу, іду далі, куди летів крижень падати.

Тепер трава почалась. Висока трава, густа й широка. Цілий полк можна сховати в такій траві. І навіщо, думається мені, я йду? Але йти треба — такий мисливський закон. Тільки вже не йдеться. Не чую ніг під собою, стомився.

Став і стою. Почав думати. Що б я зробив, коли б я був крижень і коли б мене поранено на льоту? Багато я полював на крижнів і непогано знав їхні звичаї.

Щоб я був поранений крижень, я повернув би за вітром. Летів би скільки є сил, щоб із вітром долетіти до води.

Стою й думаю, чи є тут десь вода? Перейшов дорогу, пройшов ще ступнів із сотню — вода!

Чорна вода, як чорнило поночі. Висохле латаття повилазило з води, покрючилось, покоцюрилося — наче тисяча качок плаває в озері. Бачу я, що не допомгла мені й вода. Все одно, коли б тут і була качка, зроду її не побачиш серед сухого латаття.

Повернувсь. Треба додому. Тільки ступнув геть від озера, щось стріпонулося серед латаття. Вистрелив і взяв крижня.

II

Ну, після цього стало ясно — треба заводити собаку, щоб не пропадали качки. Не кожен раз буде таке щастя — знайти крижня вночі, за чверть кілометра. Потрібний собака.

Коня люди держать, щоб возив. Корову — щоб молоко давала. Собаку — щоб гавкав і кусав чужих.

Мисливцеві і гавкання і кусання ні до чого. Він держить собаку за те, що в нього є ніс.

Нащо ж це? Адже і в самого мисливця є ніс, ще й довший, ніж у собаки, і більший. А от хоч довший, а гірший.

Носом своїм добрий мисливський собака може знайти птицю куди краще, ніж людина своїми очима. Ще птиця від нього за сорок ступнів, а він уже чує її. І для собачого носа однаково, чи день, чи ніч, чи місце рівне, чи трави багато — все одно він здалека чує запах птиці.

Пішли ми з синком і купили собаку. Це був пойнтер Джан. І зроду вже ні до того, ні після того в мене не було кращого собаки.

Невеликий він був на зріст, міцний, шерсть коротка, як у коня, а сам коричневий, як шоколад. Тільки на череві та ще на ногах трішки було білого.

Привели ми з хлопчиком Джана додому і зробили йому екзамен: що він знає.

Кинули йому паличку — побіг, приніс. Сховали паличку поміж книгами — нюхав, нюхав, побував і на столі і на вікні — зачуяв паличку між книг. Виколупав лапою і приніс.

Вийшли у двір — а там хлопці грали у футболу. Докотився до нас м'яч, не витерпіло футболістське серце, ударив я по м'ячу ногою — он куди загилив його. Побачив це Джан — і за м'ячем.

Наздогнав м'яча, стрибає коло нього, а вхопити нема за що. Всі стоять, дивляться, що собака робитиме з м'ячем.

Він поморочивсь коло нього і так і сяк — не вхопить м'яча. Коли дивимось — несе. Як шнурували м'яча, zostавсь манесенький хвостик від ушивальника. За той хвостик він узявсь зубами і приніс м'яча. Як він був уже близько — я підняв руку. Одразу Джан ліг. Лежить тихо, м'яча не випускає.

Значить, добрий буде собака. І нюх є, і розумний він, і слухняний.

Трошки ще я підучив його, щоб він на свисток вертався та щоб ходив коло ноги моєї, коли мені треба, і zostався Джан у нас жити.

Спочатку я боявся за нього. Кругом у сусідів були оті німецькі кунделі вовчого роду — вівчарки. Як би вони не порвали мого Джана!

І правда, коли я вивів його учитись, вискочив один такий чорний кундель, дурний та злий. Він колись мало не на смерть перелякав маленького хлопчика.

Вискочив він з дверей — і до Джана. Джан стоїть, махає хвостиком. Той погавкав трохи, погарчав і теж заспокоївся. Стоять.

Коли кундель як не хватить Джана за ногу. Уже я хотів бігти Джанові на виручку, коли бачу — не треба. Джан повернувся, звалив злющого пса на землю, схопив за горлянку і держить. І дивиться на мене: що далі робити — чи душити, чи милувати?

III

Не раз полював я з Джаном і що більше полював, то вірніше знав: кращого собаки мені не знайти.

Де б качка не впала, — піде, знайде, принесе. Бувало й так, що запливе десь у великому озері далеко-далеко, аж голови його не видно. Все одно — упіймає підранену качку, принесе.

Раз було так: узяв я з півдесятка малої породи качок— чирят. А великих, крижнів, не бачив ні одного.

Коли дивлюся — літає над очеретами далеченько від мене, хоче сісти.

Я почав його вабити. Так старався покликати його, так ніжно кректав у дерев'яну дудочку, що й сам забув, хто я. Наче сам я став крижень, наче замість куртки на мені пера, наче от-от можна зриватись і летіти. Джан і той почав дивитись на мене, чи немає в мене в мішку живого крижня.

І от хоч далеко був той крижень, а теж не витримав. Чимраз ближче й ближче підлітає до мене, послухає, подивиться, де той другий крижень, що так солодко співає, і знов одлетить.

Кінець-кінцем, підлетів до мене, побачив мене в очеретах і рвонув угору. Хоч і височенько було, але я вистрелив — дуже довго я ждав його. І крижень упав у воду.

Я послав Джана, щоб приніс. Джан доплив до середини озера, тільки хотів ухопити крижня, як той зник. Він ринув під воду.

Знов стало мені дуже сумно. Навіщо було стріляти так високо? Крижень живий, під водою втече від Джана і десь пропаде, загине в траві. Собака ж, хоч і плаває добре, але нізащо не рине з головою у воду — собаки поринати не вміють.

Я дивлюся — Джан спинився серед озера і не знає що робити. Був крижень — і нема... І запах його пропав. Хоч вертайся на берег.

Я свиснув Джанові, щоб плив до мене. Але в цю мить крижень знову виринув з води. Джан побачив і поплив до нього. Я розсердивсь на собаку. Це так він буде плавати до вечора. Все одно ж поринути він не може.

Коли Джан наздогнав крижня, той знову ринув. І тут я побачив щось, чого не бачив зроду і більше ніколи не побачу.

Джан заверещав від страху і поліз носом під воду. Знов виринув, заверещав ще жалібніше і знов поринув. Під водою він ухопив крижня і поплив до берега.

Коли він виніс крижня на берег і обтрусився, він не просто дивився мені у вічі. Він жалібно скавчав, він згадував, як страшно було поринати.

І я це знав і я старався його заспокоїти. Я гладив його, цілував, віддавав йому всі цукерки, що в мене були.

Джан трохи заспокоївся і гриз цукерки. Коли поїв усі, ще трошки поскавчав, потім поклав лапи мені на плечі і поліз цілуватись.

IV

Чим далі ми жили з Джаном, тим більше любили один одного. Але хазяйка моя, людина хвора і нервова, його не любила.

Через це він спав не на добрій підстилці, а на подертій, брудній рядюзі, об яку всі витирали ноги. Він був дуже чистий і акуратний собака і ця брудна рядюга йому не подобалась. Але він знав людський закон і ніколи не лягав на ліжку — так і спав на поганій ганчірці перед дверима.

У моїй кімнаті був маленький старенький диванчик. Він Джанові подобався більше і він якось спробував там полежати. Але я посваривсь на нього пальцем і він зліз.

Я ніколи ні разу не бив його, він і так розумів усе, що треба. Тільки хазяйка іноді била його ногою за те, що він заважав увійти — а він же лежав на тій самій рядюзі, яку вона йому приділила.

Так і тепер. Не можна на диванчику — значить не можна. Він слухав мене в усьому.

Якось принесли в кімнату поганенького кота — щоб мишей ловив. Джанові одразу схотілося загнати його на книжкову полицю або ще вище — і правда кіт був неважний.

Довелося мені взяти того кота і пояснити Джанові, що кота займати не треба. Я взяв кота і посадовив на Джана.

Джан грізно загарчав, аж кіт увесь затрусивсь і дременув до книжкової полиці. Треба було привчити Джана. Отже, я забрав кота, наказав Джанові лежати тихо і знов посадовив кота йому на спину.

Тепер Джан не гарчав. Він повернув до мене свої каштанові очі, дивився дуже сумно і тихенько скімлив. Йому дуже було неприємно. Та з того часу він кота не займав, тільки відходив геть від нього — сам боявся, що не вдержиться.

Багато днів ми провели з Джаном на полюванні. Він почав усе розуміти. Бувало, стоїмо десь у болоті — а над головою літають крячки і галасують як тисяча бабів на базарі. Джан на них і не дивиться, а все вглядається в далину, чи не летять качки.

Запримітить качку — весь починає труситись і штовхає мене мордою в ногу — чого ж ти не стріляєш? Як довго нема пострілу на качок, то аж скарчати береться. А на інших птахів — на чапель, на шулік — не хоче й дивитись.

Однієї ночі вдома сталося так, що я не міг заснути. Думав, качався, ніяк не міг заснути до другої години ночі. Уже в вікні видко було, що сузір'я Волосожар високо вибралось на небо — а я те сузір'я запримітив, ночуючи в човні. Раз Волосожар високо на небі в серпні місяці — значить скоро буде розвиднюватись.

Я лежав і дивився на Волосожар — коли рипнули двері. Увійшов Джан. Пройшовсь по кімнаті і почав підходити до мого ліжка.

Тоді я затаївся. Цікаво було подивитись, чого він хоче. Гуляти йому не пора, ми з ним довго бігали ввечері.

Джан підійшов зовсім близько до моєї голови. Дивиться, чи я не сплю. А я затаївсь — ні пари з вуст.

Джан одійшов на середину кімнати. Постояв трохи і знову до мене. Довго стояв, дивився, чи я сплю, чи ні.

Видно, він вирішив, що я сплю. Отже, він ніжно лизнув мене в руку, вийшов посеред кімнати, глибоко-глибоко зітхнув і ліг на диванчику. Через хвилину він уже спав.

Я вирішив не зганяти його вночі, а побалакати з ним як слід уранці, заставши його на диванчику.

Тільки сонце зійшло, я прокинувся і глянув на диванчик. Але Джана там уже не було. Він таки успів прокинутись раніше від мене, тихенько зліз з диванчика і пішов назад на свою рвану рядюгу.

Ще разів зо два, не спавши вночі, я бачив, як він лягав на диванчик. Але як рано я не прокидався, ніколи не заставав його там — такий це був розумний собака.

Коли я поїхав у прикаспійські степи, щоб написати нову книгу, хазяйка зараз же продала Джана. Кілька разів він виривався від нового хазяїна і прибігав, шукав мене — на шиї теліпались обірвані мотузки, а то й ланцюг. Але хазяйка відводила його назад. Кінець-кінцем, він перестав прибігати.

Мабуть він вирішив, що я вмер.

V

Тепер мені залилось тільки згадувати про Джана. Старі мисливці говорять: який хазяїн, такий і собака. Мабуть це не так, бо в мене бували й собаки, зовсім чужі для мене: я їх не розумів і вони мене не розуміли.

Та от коли я згадую про Джана, мені все здається: щоб я був собакою, я був би такий, як Джан. І якби Джан був мисливець — він був би такий, як я. Є від нас кращі мисливці й дорожчі собаки, але нема таких, щоб глибше, гарячіше любили полювання і природу.

Не раз я, щоб не покинути якесь мізерне чиря, лазив у воду зимою, проламуючи лід по краях. Колись я виліз із морозної води, весь аж по плечі закаляний чорним глейким мулом.

Довелося тут же на морозі обтерти все тіло травою — це довге було діло, мабуть з півгодини, але інакше не можна було одягтися.

І я знаю, що Джан зробив би так само, не злякався б льодової води. Я це знаю, бо й з ним таке було.

Ми були з Джаном в Адлері при березі Чорного моря у січні місяці. Там море не замерзає, хоч вода в калюжах і болотах береться льодом. Ми йшли з Джаном удовж берега і стріляли норців.

Нам пощастило заповлювати двох великих норців та ще одного лісового голуба — припутня. Але там десь у морі плавали північні качки. Іноді вони здіймалися з води й перелітали низько над самим морем. І я і Джан з них не зводили очей. Обоє ми над усе найбільше любили полювання на качок. Але качки літали дуже далеко від берега.

Аж от, вийшовши з кущів, ми побачили, що за річкою, на постріл від берега плавають троє гоголів. Гоголь — це північна качка з білим черевцем і чорною спинкою. Очі в нього як золоті, англійці так і звуть гоголя: "золоте око".

Щоб бути на березі саме проти тих гоголів, можна було б одного вбити. Та берег голий. Поки почнем підходити, гоголі полетять.

Ми довго дивилися на гоголів. Вони часто ринали під воду. Саме понад чорноморським берегом ішла камса і гоголі годувалися рибою.

Я ліг на вогкий гравій. Зараз же ліг і Джан.

Коли найближчий гоголь ринув під воду, я пробіг п'ять ступнів і знову впав у буйний вогкий пісок.

Двоє гоголів злетіли і подались геть. Але третій саме був під водою, коли я біг. Він спокійно виринув, оглянувся навколо і знов поринув у воду.

Знову я підхопився, пробіг п'ять ступнів і впав плацма. В тій самій секунді за мною упав і Джан — він сам усе розумів, йому не треба було пояснити.

Знов виринув гоголь. На цей раз він довго плавав на воді, шукаючи тих двох гоголів. Він дивувався, довго озиравсь навколо.

Але ми з Джаном як мертві лежали долілиць у заледенілому вогкому гравії, аж кості занили від холоду.

Нарешті гоголь поринув знову. Так, перебігом, ми з Джаном доповзли до річки, проти якої плавав гоголь.

До нього було ще далеченько, але я вже не міг терпіти. Коліна трусились, зуби цокали від холоду. Я встав і вистрелив.

Я був до того знервувався, що не влучив у сидячого гоголя. Він зірвався летіти і я його збив другим патроном. Почувши постріли, Джан кинувся в море.

Але він одразу вистрибнув назад. Вода була холодна як лід; лід бурульками звисав з прибережного каміння.

Джан увесь трусився, стоячи на березі. Він навіть не скавчав — очі його були

широко розплющені, він з жахом дивився на мене. Все тіло його ходило ходором, не так, коли від води обтрушується собака, а так, коли його трусить гарячка.

Я подивився в море. Вітром помалу відносило гоголя геть від берега. Якби ще вітер був з моря, можна було б підождати й качку викинуло б на берег. А так його викине хвиля на пісок десь у Туреччині. Пропав гоголь. Посилати Джана в таку далечінь у морозне море — він може померти від розриву серця. Я повернувся геть від берега.

Та коли Джан добрав, що я хочу покинути качку, до нього повернулася вся його мужність. Він знову кинувся у море.

Він плив просто до гоголя. Прибоєм йому заливало голову, він повертався назад і дивився на мене, чи я жду його на березі. Так він доплив до гоголя, взяв його і поплив назад.

Назад пливти було куди трудніше. Вітер, розкривши гоголеві крила, гнав Джана в море. Кості задубіли, дихати було трудно, бідний собака плив дуже поволі.

Він добрався до лінії прибою зовсім знесилений. А тут було найгірше. Морозна, солоня, їдуча вода заливала йому ніжний ніс і очі; хвиля, спадаючи, одкидала його геть від берега.

Коли б він покинув гоголя, він ще міг би вистрибнути на берег. Розтріпана, розгорнута як парус, важка птиця не давала йому пробитись крізь хвилю. Тричі він пробував стрибнути і тричі його відносило знов на глибоке.

Я кричав, скільки було голосу, щоб він покинув гоголя. Він чув це, він розумів мої слова, але кидати не хотів. Його вже віднесло геть від прибою, і вода накрила його всього з вухами.

Я зрозумів, що зараз собака загине. Уже не було часу скидати важкі мисливські чоботи. Отже, я увійшов по груди в море як був, в одежі.

Для мого великого зросту тут не було глибоко. Джан був близенько. Я крикнув востаннє. Джан, вибиваючись з сил, підплив до мене, я взяв його за нашийник і виволік на берег.

Тепер я скинув чоботи, перекинув через плече і ми з Джаном босоніж побігли щодуху до естонського селища. Ні він, ні я не застудився, тільки ноги були в нас у крові, бо довелося бігти через колючі кущі.

В естонській хаті ми розтерлись і обігрілись. Мій друг, естонець — колгоспник, коли почув, як Джан приніс гоголя, став намовляти мене, щоб я продав йому собаку.

Я тільки засміявся. Я ж не знав, що Джана продадуть, як тільки я поїду з дому.